

De evolutie van de sociale situatie en de sociale bescherming in België 2017

Samenvatting en kernboodschappen

Juli 2017

ANNEX 5 : NEDERLANDSTALIGE SAMENVATTING EN KERNBODSCHAPPEN VAN DE ANALYSE VAN DE EU SOCIALE INDICATOREN

De belangrijkste conclusies en de daaruit volgende uitdagingen van deze analyse van de sociale indicatoren voor België liggen in de lijn van deze van de rapportering van vorige jaren. **Het aantal mensen in een situatie van armoede of sociale uitsluiting blijft stabiel. De afstand tot de Europa 2020 doelstelling inzake de reductie van het aantal personen in een situatie van armoede of sociale uitsluiting blijft dan ook quasi gelijk aan deze in het begin van de strategie. Onder relatief stabiele sociale indicatoren voor de gehele bevolking worden significante divergerende trends vastgesteld. Het armoederisico stijgt voor de bevolking op actieve leeftijd en blijft voor ouderen, na een sterke daling in de vorige jaren, stabiel in de nieuwste cijfers. Het armoederisico onder de bevolking op actieve leeftijd stijgt duidelijk verder voor personen met een laag en, opmerkelijk, ook onder personen met een middelmatig opleidingsniveau. De mediane inkomens van deze twee categorieën dalen ten opzichte van het mediaan inkomen van hooggeschoolden. Voor sommige specifieke sociale categorieën vertonen de indicatoren voor België een hoger armoederisico dan het EU-gemiddelde (personen in een huishouden zonder werk en met kinderen, personen met een niet EU-28 nationaliteit en personen met beperkingen in hun dagelijkse activiteiten). De graad van lage werkintensiteit is gestegen en blijft bij de hoogste in de EU. Onder de laagste inkomens (laagste quintiel) is het percentage personen dat aangeeft dat het gezondheidszorgen heeft moeten uitstellen hoog in EU-context. Bovendien stijgt dit percentage verder in de recente EU-SILC 2016 gegevens. Verder blijven de ongelijkheden in de onderwijsresultaten zeer persistent. De doelmatigheid van de sociale bescherming neemt toe voor ouderen, maar daalt voor de bevolking op actieve leeftijd.**

De Europa 2020 doelstelling inzake de reductie van armoede en sociale uitsluiting

De gecombineerde indicator inzake het risico op armoede en/of sociale uitsluiting, die de basis is voor de Europa 2020 doelstelling vertoont geen systematische op- of neerwaartse trend tussen 2012 en 2015, na lichte toenames tussen 2008 en 2012. Dit betekent dat, terwijl de Europa 2020 strategie stilaan in de eindfase komt, de inspanning om de doelstelling te halen even groot blijft als bij de aanvang van de strategie. Projecties, onder ongewijzigd beleid en gebaseerd op data beschikbaar mid-2016, wijzen er op dat het aantal personen in een situatie van armoede en/of sociale uitsluiting zich ongeveer op hetzelfde niveau zal bevinden bij het einde van de strategie (Frère, 2016).

Inkomensongelijkheid en armoede of sociale uitsluiting

De inkomensongelijkheid bleef stabiel op een laag niveau in vergelijking met andere EU landen. Sinds het begin van de meting van deze indicator op basis van de EU-SILC enquête in 2004 steeg het equivalent beschikbaar inkomen proportioneel in gelijke mate over de inkomensdecilen. Deze toename is echter voornamelijk gesitueerd in de periode tot 2010 (inkomens 2009). Daarna, en tot de

laatste observatie in EU-SILC 2015 (inkomens 2014), stagneerden de inkomens in reële termen. De meest recente cijfers, gebaseerd op EU-SILC 2015-2016 (inkomens 2014-2015), wijzen op een iets kleinere stijging van inkomens in het laagste deciel in vergelijking met de rest van de inkomensverdeling.

Het algemene beeld dat naar voor komt van deze analyse is er één van een stabiele inkomensverdeling en inkomensniveaus. Niettegenstaande deze algemene stabiliteit hebben er zich veranderingen voorgedaan onderaan de inkomensverdeling, waar ouderen en laaggeschoolde actieven tot op zekere hoogte wisselde van plaats. Ouderen met een laag inkomen zijn iets gestegen op de inkomensladder, terwijl laaggeschoolden daalden. Deze tegengestelde bewegingen verklaren ook het stabiele armoedeniveau. Tegelijkertijd wijzen zij ook op een polariserende trend onder de actieve bevolking.

Na een continu dalende trend tijdens het afgelopen decennium, stabiliseerde het armoederisico voor ouderen zich op hetzelfde niveau als het armoederisico voor de totale bevolking tussen EU-SILC 2015-2016 (15,4%). De verbetering van de situatie van ouderen was vooral gesitueerd onder de lage inkomens en onder vrouwen, ten gevolge van cohort-effecten en tot op zekere hoogte een verbetering van minimum-pensioenen. Het mediaan inkomen van ouderen verbeterde slechts licht in verhouding tot het mediaan inkomen van de actieve bevolking.

Het mediaan equivalent huishoudinkomen van laaggeschoolden is duidelijk achtergebleven op het inkomen van hoog- en middengeschoolden. Het armoederisico van de laaggeschoolde bevolking op actieve leeftijd steeg duidelijk verder tussen EU-SILC 2015 en 2016, en situeert zich nu bijna op 31% (komende van 18,8% in 2006). Recente cijfers op basis van de Enquête naar de beroepsbevolking wijzen op een lichte verdere toename van de tewerkstellingskloof tussen laaggeschoolden en de rest van de bevolking op actieve leeftijd. Na een daling van de werkzaamheidsgraad voor laaggeschoolden, bleef deze stabiel tussen 2015 en 2016, terwijl de tewerkstelling licht steeg voor de ander groepen. De toegankelijkheid van de arbeidsmarkt voor zwakkere sociale groepen blijft een persistent en ernstig probleem, ondanks de maatregelen die over de jaren genomen werden. Een longitudinale studie op basis van een uitgebreide steekproef van leefloontrekkers toonde aan dat slechts 12% uitkeringsafhankelijkheid kon ontsnappen via een stabiele job (Carpentier,2016).

Het aandeel van laaggeschoolden op actieve leeftijd in de totale bevolking daalde aanzienlijk tijdens het voorbije decennium. Dit resulteert in een kleinere, maar meer kwetsbare bevolkingsgroep. Deze toename van de zwakkere positie is een zeer robuuste bevinding, die terugkomt in diverse indicatoren: het armoederisico, de zeer lage werk-intensiteitsgraad, de werkzaamheidsgraad wijzen allen op toegenomen risico's en een polariserende tendens onder de bevolking op actieve leeftijd.

Minstens even significant als de verzwakking van de positie van laaggeschoolden is de vaststelling dat het armoederisico van personen met een 'midden' scholingsniveau sinds 2010 sterk toegenomen is (van 9,8% in 2010 tot 14,6% in 2016). Ook de zeer lage werkintensiteitsgraad nam toe voor deze categorie, terwijl de ernstige materiële deprivatie indicator stabiel bleef. Opmerkelijk is ook dat het mediaan equivalent beschikbaar inkomen van deze groep sinds EU-SILC 2013 licht achterbleef op het inkomen van hogeschoolden. De stijging van het armoederisico voor de actieve bevolking als geheel is wellicht toe te schrijven aan de stijging in deze categorie 'midden'-geschoolden (ten hoogste diploma hoger secundair onderwijs).

De sociale situatie voor sommige specifieke groepen vereist aandacht. Voor personen in een huishouden zonder werk en met kinderen, personen met een migratie-achtergrond en personen met beperkingen in hun dagelijkse activiteiten ligt het armoederisico hoger dan het EU gemiddelde. Voor de laatste twee groepen is het zelfs bij de hoogste in de EU.

Het aantal kinderen in armoede of sociale uitsluiting is toegenomen sinds 2008. Deze toename komt vooral voort uit de toename van het aantal kinderen in huishoudens zonder werk. Het armoederisico bleef quasi stabiel.

De recente PISA2015 resultaten over de onderwijsresultaten van de Belgische 15 jarigen wijzen op een hoge algemene performantie, maar ook op hoge ongelijkheden naar sociaal economische achtergrond. Deze, in OESO context, hoge ongelijkheid in de onderwijsresultaten is een zeer persistente bevinding over de diverse PISA golven. Ongelijkheden worden ook vastgesteld naar migratiestatus, al blijken deze iets te zijn gedaald ten opzichte van vorige edities. Er zijn belangrijke verschillen in performantie tussen de regio's, waar Vlaanderen veel beter scoort dan de andere regio's.

Er blijven over het algemeen grote verschillen in het niveau van armoede of sociale uitsluiting tussen de regio's. Ten opzichte van de andere regio's is het niveau aanzienlijk lager in Vlaanderen. Alhoewel de niveau's sterk verschillen, zijn de evoluties onder bejaarden en laaggeschoolden, zoals hiervoor beschreven voor België als geheel, wel gelijkaardig in Vlaanderen en Wallonië.

De toereikendheid en houdbaarheid van de sociale bescherming

De analyse van de effectiviteit van de sociale bescherming levert een gemengd beeld op. Over het algemeen is de effectiviteit van de sociale transfers relatief hoog in België. De pre-transfer armoede, het -fictief- percentage armen wanneer de uitkeringen zouden worden afgetrokken van het inkomen, wordt met 44% verminderd door de sociale uitkeringen, terwijl het EU-gemiddelde 33% bedraagt. De effectiviteit is dus hoger in België. Anderzijds kan hier opnieuw gewezen worden op de vaststelling dat het algemene armoederisico in België onder het EU-gemiddelde ligt, maar dat deze hoger is voor specifieke groepen (cf. hoger). Deze bevinding wijst op een gebrek aan een adequate inkomensbescherming via toegang tot een arbeidsinkomen en aan adequate sociale uitkeringen voor personen voor wie dit de enige inkomensbron is.

Het aantal personen dat aangeeft dat medische zorg moest worden uitgesteld omwille van, vooral, financiële redenen, is over het algemeen laag in België, maar is sinds 2011 toegenomen in het laagste inkomenskwintiel. Tussen de twee meest recent beschikbare jaren (EU-SILC 2015-2016) steeg het percentage verder van 7,1% naar 7,7% (2011: 4,2%). Het percentage personen in het laagste inkomenskwintiel dat medische zorg moet uitstellen is onder de hogere in de EU. Het is niet duidelijk wat de oorzaak is van de toename sinds 2011 en dit relatief hoog niveau, omdat België over een uitgebreid systeem beschikt om te vermijden dat medische kosten een te hoge impact hebben op het gezinsbudget. Non-take up en/of verslechterde inkomenssituaties kunnen mogelijke oorzaken zijn.

Terwijl de werkloosheid en het aantal personen met een werkloosheidsuitkering gedaald zijn, is het aantal personen met een invaliditeitsuitkering en het aantal personen met een leefloon blijven toenemen. De totale sociale uitgaven, op basis van EU (ESSPROS) cijfers, stegen in zeer beperkte mate van 30.1%/BBP tot 30.3%/GDP tussen de twee laatst beschikbare datapunten (2013-2014). Over het

algemeen is het uitgavenniveau hiermee bij de hogere in de EU (5de hoogste in 2014). Naast Denemarken en Frankrijk die een uitgavenniveau hebben rond 33%/BBP, hebben een aantal lidstaten een uitgavenniveau rond 30%/BBP. Het EU gemiddelde is met 28.7% niet zo veel lager.

Het Vergrijzingsrapport 2016 schat de kostprijs van de veroudering in de periode 2015-2060 op 2.3% van het BBP. In vergelijking met de schattingen van 2015 is dit 0.4% hoger. Deze hogere schatting wordt verklaard door een lagere groei dan eerst verondersteld, ten gevolge van een lagere productiviteit en een hogere toename van de afhankelijkheidsgraad.

Federale Overheidsdienst
Sociale Zekerheid

© 2017

FOD Sociale Zekerheid / DG Beleidsondersteuning

Administratief Centrum Kruidtuin
Finance Tower
Kruidtuinlaan 50
1000 Brussel

www.socialsecurity.fgov.be
dgBeSoC-contact@minsoc.fed.be

Verantwoordelijke uitgever: Muriel Rabau

D/2017/10.770/13